

UNIwersytet SZCZECIŃSKI
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY

Prof. zw. dr hab. Ewa Komorowska

Szczecin, 16.08.2026

Instytut Językoznawstwa

Wydział Humanistyczny

Uniwersytet Szczeciński

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ PANI MAGISTER HAOYUE MA PT.
*SPECYFIKA JEZYKOWEJ PROZY LUDMIŁY ULICKIEJ Z PERSPEKTYWY LINGWISTYKI
GENDEROWEJ*, KATOWICE 2026, S. 331

Rozprawa doktorska została przygotowana w dziedzinie językoznawstwa przez mgr Haoyue Ma pod kierunkiem dr hab. Jolanty Lubochy-Kruglik, prof. UŚ; promotorem pomocniczym była dr Gabriela Wilk.

Rozprawa doktorska wpisuje się swym zakresem tematycznym w szeroko rozumianą problematykę feministyczną, a szczególnie w badania genderowe w ujęciu lingwistycznym.

Przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska składa się ze wstępu, jednego rozdziału teoretycznego, drugiego rozdziału teoretyczno-analitycznego, dwóch bogatych rozdziałów analitycznych, zakończenia, bibliografii oraz dwóch streszczeń w języku polskim i angielskim.

We wstępie Autorka przedstawia obiekt i cel badań. Obiektem badania staje się proza Ludmiły Ulickiej, zaś przedmiotem opisu specyfika języka płci i zachowań komunikacyjnych postaci w prozie pisarki. Doktorantka argumentuje swój wybór prozy Ludmiły Ulickiej – jednej z najbardziej znaczących obecnie pisarek prozy rosyjskiej, cenionej w kraju i za granicą – w następujący sposób: „Произведения Улицкой отличается сложная система межличностных отношений, психологическая достоверность и особое внимание к внутреннему миру человека, что делает их плодотворным материалом для анализа категорий «женственности» и «мужественности» в языке художественного текста”.

Podstawę metodologiczną rozprawy doktorskiej stanowi lingwistyka genderowa, która pozwoli – zdaniem Autorki – na pokazanie sposobów językowej reprezentacji różnic płciowych i pokaże ich realizację w zachowaniach komunikacyjnych. A zatem, uwaga Badaczki

skoncentrowana będzie na opisie wyboru strategii mowy, realizacji aktów mowy oraz stopniu wykorzystania środków językowych, które odzwierciedlają specyfikę komunikacji opartej na płci. Teoretyczne podstawy badania opierają się – według słów Autorki – na założeniach gender studies, a w tym na koncepcji płci jako konstruktu społecznego, sformułowanego w ramach teorii feministycznej. Istotnym założeniem przyjętym przez Doktorantkę w rozprawie jest pojmowanie komunikacji jako jedności zachowań werbalnych i niewerbalnych. Różnice płciowe – jak słusznie zauważa Haoyue Ma – przejawiają się bowiem nie tylko w formach mowy, ale także w intonacji, gestach, zachowaniach wizualnych i proksemicznych oraz paralingwistycznych cechach mowy. Tak więc, w analizowanym tekście literackim środki te funkcjonują jako elementy organizacji komunikacyjnej interakcji postaci i podlegać będą analizie językowej. Autorka w powyższym kontekście podkreśla słuszność wyboru prozy Ludmiły Ulickiej, gdyż dostarcza ona reprezentatywnego materiału badawczego, rozwijając system interakcji postaci i prezentując różnorodność sytuacji komunikacyjnych. Teksty pisarki charakteryzują się dbałością o codzienną komunikację i szczegółowym opisem interakcji werbalnych, co pozwala na identyfikację spójnych wzorców aktów mowy, a także specyficznych zastosowań komunikacji werbalnej i niewerbalnej w odniesieniu do płci.

Doktorantka podkreśla fakt, że w szerokiej literaturze tematu odczuwa się niedostatek prac, w których analiza genderowa prowadzona by była z punktu widzenia lingwistyki. Tak więc, rozprawa doktorska ma na celu wypełnienie tej luki i stanowi studium językoznawcze dotyczące werbalnych i niewerbalnych środków komunikacji w prozie Ludmiły Ulickiej, z uwzględnieniem perspektywy płci.

Podstawowym zaś celem badawczym jest: выявить и описать особенности вербальной и невербальной коммуникации персонажей с учетом гендерного фактора и определить их функцию в организации художественного текста”. Szczegółowym przedmiotem opisu są językowe i komunikacyjne cechy postaci, przejawiające się w ich zachowaniu werbalnym i niewerbalnym.

Materiał badawczy tworzy korpus tekstów literackich L. Ulickiej, w tym powieści: *Искренне ваши Шурик, Казус Кукоцкого, Медя и ее дети*, a także powieści i рассказы *Второго марта того же года, Дар нерукотворный, Дочь Бухары, Сонечка, Цю-юрих и Чужие дети*.

Wstęp zatem stanowi właściwe wprowadzenie w tematykę monografii, wskazując na podstawę materiałową opisu, przedmiot badań i cele realizowanej rozprawy doktorskiej.

Pierwszy rozdział pracy o charakterze teoretycznym stanowi podstawę teoretyczną badania. Autorka przedstawia w nim kluczowe założenia teorii feministycznej, w tym szczegółowo opisuje koncepcję trzech fal feminizmu. Z kolei Autorka koncentruje się na opisie założeń lingwistyki genderowej, którą pokazuje w dwóch rozdziałach: *Historia badań genderowych* i *Lingwistyka genderowa w Rosji*. Zawarte w rozdziale informacje są przedstawione w sposób systematyczny i logiczny, pokazując wielokierunkowość rozwoju feminizmu na przestrzeni lat.

Rozdział bardzo ciekawy, z wielością szczegółów. Zauważa się tylko różnice w sposobie przedstawienia materiału teoretycznego w rozdziale o historii badań genderowych, gdzie Autorka opisała w sposób precyzyjny konkretne wyniki badań poszczególnych uczonych, natomiast w rozdziale na temat lingwistyki genderowej w Rosji jakby „prześlizgnęła” się przez przegląd badań, sygnalizując jedynie kierunki prac, a właściwie nie odnosząc się do konkretnych obserwacji językowych. Warto przy przygotowywaniu pracy do druku nieco uszczegółowić omawianie przeglądu literatury. Rozdział szalenie ciekawy, nowatorski.

W rozdział drugim – o charakterze teoretycznym i praktycznym – w jego pierwszym podrozdziale przedmiotem opisu staje się zagadnienie powstania i rozwoju współczesnej rosyjskiej prozy kobiecej. Temat ten omawiany jest w dwóch podrozdziałach: *Proza kobieca: próba definicji* i *Debata na temat współczesnej rosyjskiej prozy kobiecej*. Warto podkreślić przedstawienie przez Doktorantkę wielości spojrzeń i definicji prozy kobiecej. Ciekawe i inspirujące są również rozważania na temat istnienia bądź nie współczesnej rosyjskiej prozy kobiecej.

W kolejnych rozdziałach Doktorantka skupia się na dwóch zagadnieniach: początkowo przedstawia biografię i twórczość Ludmiły Ulickiej, by z kolei pokazać jej prozę w odniesieniu do lingwistyki genderowej. Toteż Doktorantka szczegółowo opisuje trudne koleje życia Ludmiły Ulickiej, pochodzącej z żydowskiej rodziny inteligenckiej (ojciec – inżynier, matka – neurobiolog). Pisarka w 1966 roku ukończyła Wydział Biologii Uniwersytetu Moskiewskiego i rozpoczęła pracę w Instytucie Genetyki Ogólnej. Nie dane jej jednak było pracować w wybranym zawodzie, gdyż w 1970 roku została zwolniona z pracy za udział w kolportażu samizdatu i przez długi czas pozostawała poza oficjalną sferą naukową i zawodową. W 1982 roku wychodzi jej pierwsza książka pt. *Что нызовиц*, która rozpoczyna jej karierę pisarską. Twórczość Ludmiły Ulickiej znana jest nie tylko w Rosji, lecz na całym świecie, gdyż utwory Ulickiej tłumaczone są na różne języki obce.

Haoyue Ma charakteryzuje sposób opisu osób przez Ulicką: „Особое внимание писательница уделяет межличностным отношениям, внутреннему миру героев, их

жизненному опыту и личным драмам. Индивидуальные истории персонажей вплетаются в более широкую повествовательную структуру. Сюжет усложняется за счет ретроспективных эпизодов, параллельных линий и множественных точек зрения, что создает эффект полифонии и глубины". Istotą twórczości L. Ulickiej jest skupienie się na tzw. „małych ludziach": „Эти персонажи, как правило, лишены высокого социального статуса, знатного происхождения или исключительных способностей. Они – обыкновенные, незаметные люди, которые, тем не менее, оказываются носителями внутреннего достоинства и нравственной значимости". Sama Ulicka tak komentuje bohaterów swojej prozy: „...Меня занимает не советский человек, а, как правило, люди, которые оказались вне нашего общества. Больные, старики, инвалиды, сумасшедшие". Nadto Haoyue Ma w danym rozdziale przedstawia tematykę poszczególnych utworów Ulickiej, zwracając szczególną uwagę na zaproponowany w utworach obraz osób i ich życia.

Rozdział bardzo istotny dla toku wykładu w monografii, gdyż pozwala na zrozumienie specyfiki prozy Ludmiły Ulickiej, która dotyka różnych codziennych spraw, zachowań ludzkich, ukazując głębię ich uczuć i siłę miłości zwykłych ludzi.

Po przedstawieniu twórczości Ludmiły Ulickiej, Doktorantka w szczegółowo opisuje tematykę prozy pisarki i jej bohaterów – kobiet. Równocześnie wprowadza opisy mężczyzn: mężów, kochanków, synów itd., ukazując ich cechy osobowościowe w odniesieniu do cech kobiet.

Właściwie rozdział ten ma charakter analizy literackiej. Czyta się go z ogromną przyjemnością, gdyż Doktorantka dokonała umiejętnego wyboru materiału badawczego i wykazała spore umiejętności w precyzyjnym opisie wybranych postaci i relacji między nimi w utworach prozy Ulickiej. Rozdział napisany jest pięknym językiem, wnikliwie przedstawiający bohaterów prozy Ulickiej i relacje między nimi. Gratuluję.

Rozdział trzeci – analityczny – stanowi lingwistyczna analiza komunikacji werbalnej z perspektywy genderowej. Autorka po krótkim (wystarczającym dla materiału) wprowadzeniu w teorię aktów mowy, po kolei opisuje poszczególne akty mowy w odniesieniu do tekstów Ulickiej. Analiza ma podobną strukturę przy każdym akcie mowy: rozpoczyna ją krótka definicja danego aktu mowy, a następnie Autorka śledzi realizację wykładników wybranego aktu mowy w prozie L. Ulickiej. Przedmiotem opisu stają się następujące akty mowy: powitania, komplementy, prośby, skargi, przeprosiny i pożegnania. Celem analizy jest identyfikacja wykładników językowych omawianych aktów mowy, ich funkcji pragmatycznych oraz strategii komunikacyjnych. Haoyue Ma bada typowe wzorce zachowań językowych postaci, w tym dobór środków językowych, stopień precyzji wypowiedzi, formy

uprzejmości oraz sposoby wyrażania intencji komunikacyjnych. Szczególna uwaga została poświęcona porównaniu zachowań językowych postaci męskich i żeńskich, co pozwala na identyfikację stałych różnic w realizacji aktów mowy oraz specyficznych cech ich funkcjonowania w prozie L. Ulickiej. Na pochwałę zasługuje pełna egzemplifikacja omawianych szczegółów lingwistycznych i ich wnikliwa lingwistyczna analiza. Gratuluję.

Moja drobna sugestia dotyczy literatury przedmiotu: nieskromnie sugeruję, że brakuje mi tutaj niektórych z prac piszącej te słowa, które odnoszą się do aktu mowy komplement i pochwała. Przy przygotowywaniu monografii do druku, jeśli Doktorantka zdecyduje, proszę o uwzględnienie informacji, zawartych w artykułach tematycznych, które – moim zdaniem – poszerzą perspektywę opisywanych aktów mowy. Podaję niektóre z prac, z których można będzie korzystać, przygotowując monografię do druku: Ewa Komorowska, *Prośba niejedno ma imię czyli o wykładnikach prośby w języku rosyjskim* [w:] *Język trzeciego tysiąclecia II, volume 1, Nowe oblicza komunikacji we współczesnej polszczyźnie*, Grzegorz Szpila (red.), Tertium, Kraków 2002, s. 371-380; Ewa Komorowska, *O komponentach językowych wspomagających akt mowy prośby w języku polskim i rosyjskim* [w:] *Dialog kultur w Nowej Europie. Historia. Literatura. Język*, Ewa Komorowska, Krystyna Iwan, Angello Rella, Jerzy Żywczak (red.), Szczecin 2003, PPH ZAPOL, Wydawnictwo Dmochowski, s. 237-246; Ewa Komorowska, *O chwaleniu jako akcie mowy słów kilka* [w:] *Z badań nad językami europejskimi w aspekcie synchronicznym i diachronicznym. Księga jubileuszowa poświęcona profesor Zofii Czapidze*, Ewa Dźwierżyńska i Dorota Chudyk (red.), Volumina.pl Daniel Krzanowski Wydawnictwo, Szczecin 2015, s. 150-159; Ewa Komorowska, Anna Ochrymowicz, *The compliment as a speech act in Russian: A lexical-pragmatic study*, Beyond Philology No. 15/1, 2018.

Rozdział bardzo dobry, logiczny, konsekwentny w wykładzie językowym, obrazujący różne strategie językowe bohaterów prozy w zależności od odmiennych sytuacji komunikacyjnych. Autorka świetnie uchwyciła wielość zachowań językowych z wykorzystaniem pozornie identycznych form językowych.

W czwartym rozdziale analitycznym Haoyue Ma analizuje komunikację niewerbalną postaci w ujęciu lingwistyki generatywnej. Po wprowadzeniu wstępnych informacji na temat komunikacji niewerbalnej, Autorka analizuje następujące środki komunikacji niewerbalnej: zachowanie paralingwistyczne, gestykulacyjne, dotykowe, wizualne, proksemiczne i milczące. Analiza prowadzona jest z pełną egzemplifikacyjną, co doskonale ilustruje zawarte w prozie Ulińskiej środki komunikacji niewerbalnej. Szczególną uwagę Haoyue Ma poświęca porównaniu wzorców zachowań niewerbalnych postaci męskich i żeńskich, co pozwala określić stałe różnice w ich strategiach komunikacyjnych oraz sposobach wyrażania emocji i intencji komunikacyjnych. Rozdział przygotowany bardzo starannie z pełną logiką wykładu.

W zakończeniu podsumowano wyniki analizy werbalnych i niewerbalnych strategii komunikacyjnych postaci oraz sformułowano wnioski dotyczące sposobów realizacji cech komunikacji specyficznej dla płci w prozie L. Ulickiej. Odniesiono również uzyskane wyniki do postawionej hipotezy dotyczącej systemowego charakteru różnic płciowych, manifestujących się na różnych poziomach dyskursu artystycznego. Ponadto, określono znaczenie lingwistyki kobiecej jako narzędzia analizy tekstów literackich i nakreślono perspektywy dalszych badań.

Reasumując, warto podkreślić nowatorstwo monografii, które przejawia się dwojako: z jednej strony wyborem tematyki pracy, odnoszącej się do analizy prozy rosyjskiej w ujęciu lingwistyki genderowej, z drugiej zaś strony przejawia się ono w merytorycznych, precyzyjnych analizach, łączących elementy literackie z lingwistycznymi, które przeplatają się w tekście, tworząc spójną całość. W lingwistyce odczuwa się niedostatek badaczy, którzy potrafią z punktu widzenia językoznawczego pracować na tekstach literackich. I do takich badaczek należy teraz Magister Haoyue Ma.

Oceniam również wysoko od strony merytorycznej zarówno część teoretyczną, jak i analityczną pracy. Autorka umiejętnie zachowała równowagę pomiędzy treściami teoretycznymi i badawczymi. Tym samym informacje teoretyczne stanowią wprowadzenie do analizy badawczej, analiza zaś badawcza realizowana jest umiejętnie, z dużym wyczuciem językowym i sporymi umiejętnościami Doktorantki w zakresie selekcji materiału i wnikliwej jego interpretacji. Zaletą pracy jest pełna egzemplifikacja wprowadzanych treści teoretycznych.

Podoba mi się poprawny język rosyjski, co dodatkowo podkreśla czytelność naukową eksplikacji lingwistycznych. Rozprawa zawiera również bogatą bibliografię. Nadto pracę charakteryzuje bardzo dobre jej przygotowanie techniczne. Jedynie sugerowałabym uporządkowanie spisu treści w taki sposób, by treści tytułów nie wchodziły w numerację.

Biorąc zatem pod uwagę wysoki poziom merytoryczny rozprawy doktorskiej, jak również aktualność tematyczną i bogactwo prześledzonej literatury tematu, logikę wykładu lingwistycznego oraz umiejętności filologiczne Doktorantki w zakresie analizy badawczej wraz z formułowaniem samodzielnych wniosków stwierdzam, że rozprawa doktorska **Magister Haoyue Ma** spełnia wymogi określone w art. 187 Ustawy "Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce" z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz.U. 2023 r. poz. 742 z późn. zm.) i w związku z tym **wnoszę o dopuszczenie Magister Haoyue Ma do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia Doktora Nauk Humanistycznych.**

Ponadto wnoszę o wyróżnienie rozprawy doktorskiej i skierowanie jej do druku.

Ewa Komonowska